

Delegació Diocesana de Pastoral Familiar
Arquebisbat de Barcelona

ESTAT LAIC I SOCIETAT “POSTSECULAR”

A la Constitució Pastoral *Gaudium et Spes* (GS), producte rellevant del Concili Vaticà II, que Pau VI va datar a Roma el 7 de desembre de 1965, es deia que el reconeixement viu de la dignitat humana nodreix la necessitat d'un ordre polític i jurídic que reconegui i garanteixi els drets de la persona en la vida pública: el dret de reunió, el dret d'associació ... “*el dret d'expressar les pròpies opinions i de professar la religió privatament i pública*”. En la seva rotunda vinculació als drets i llibertats fonamentals, això representava una novetat per a l'Església catòlica.

En relació a la col·laboració de tothom en la vida pública es disposava també que tots els ciutadans tenen el dret i el deure de votar amb llibertat per a promoure el bé comú, i també que calen unes estructures polítiques que, sense discriminació, ho emparin (GS, 75). A més, i per a respondre a la pregunta sobre la posició de l'Església en aquest context, es deia: “*L'Església que, en raó de la seva funció i competència, no es confon de cap manera amb la comunitat política ni està lligada a cap sistema polític, és alhora signe i salvaguarda de la transcendència de la persona humana. La comunitat política i l'Església, en llur propi camp, són recíprocament independents i autònomes. Però ambdues, si bé amb títol divers, serveixen la vocació personal i social dels mateixos homes. Servei que exerciran tant més eficaçment en bé de tots com millor conreïn, ambdues, una sana cooperació entre elles, ateses també les circumstàncies de llocs i temps*” (GS, 76). Drets humans, estructures democràtiques, independència i autonomia relatives de l'Església i l'estat i, tanmateix, cooperació necessària. Vet aquí allò essencial de la “vida en la comunitat política” que destacava la Constitució Pastoral.

La secularització de l'Estat espanyol

A Espanya mancaven encara tretze anys per a una declaració homologable a això. Finalment, però, l'article 14 de la Constitució espanyola de 1978 bastí el principi d'igualtat davant la llei i de no discriminació, també per causa de religió, i l'article 16 de la mateixa, disposà (i) que la *llibertat religiosa* (en les seves vessants individual i col·lectiva) va en paral·lel a la *llibertat ideològica*, de manera que en resulta inadmissible qualsevol limitació, (ii) que ningú no pot ser obligat a declarar sobre la seva ideologia, religió o creences i (iii) que *cap confessió té caràcter estatal*, amb un afegit, però, significatiu per a la història: els poders públics tindran en compte les creences religioses de la societat espanyola i mantindran les conseqüents relacions de cooperació amb l'Església catòlica i les altres confessions. Vet aquí novament els drets fonamentals, l'autonomia i la cooperació.

L'autonomia, no obstant, permet parlar de la secularització de l'estat espanyol; i en la cooperació podem trobar el grau d'“aconfessionalitat” que es va establir.

En efecte, l'any 1978 l'estat espanyol es configurà com un estat secular: aquest era un tribut a la democràcia i a la modernitat. Això significaria que existia un cert grau de separació entre l'Església i l'estat, i, a més, que la religió es situaria en l'esfera privada (ben garantida, però privada). Tanmateix, tants anys de catolicisme militant (i una transició complexa a la democràcia) promogueren una explícita cooperació, primer amb l'Església catòlica, és clar ... i amb les altres confessions, després.

El 3 de gener de 1979, l'Estat espanyol i la Santa Seu signaren quatre acords a la Ciutat del Vaticà substituïts del Concordat de 1953: un relatiu a assumptes jurídic, un altre sobre ensenyament i assumptes culturals, un tercer sobre assistència religiosa a les forces armades i al servei militar de clergues i religiosos i un quart sobre assumptes econòmics (fiscalitat especialment). La cooperació, doncs, no era una declaració buida. Poc després, l'any 1980, una llei orgànica anuncià que s'establirien relacions de cooperació amb d'altres confessions “segons quin fos el seu arrelament per àmbit o nombre de creients”. L'any 1992 això es materialitzà amb uns acords amb la federació d'entitats religioses *evangèliques*, amb la federació de comunitats *israelites* i amb la comissió *islàmica* espanyola.

La secularització en el món: els models

El procés de secularització de l'estat i de la societat és un procés que s'ha produït d'una forma no lineal durant els quatre darrers segles, en un espai geogràfic situat principalment a Europa i Amèrica, i ofereix modalitats d'acció i resultats diversos.

L'any 1791 la primera esmena de la Constitució dels Estats Units d'Amèrica disposà la llibertat religiosa (també en la seva vessant individual i col·lectiva i en paral·lel a la llibertat d'expressió) i, sobretot,

exemplarment afirmà que cap llei pot establir una religió per a l'estat (“*Congress shall make no law respecting an establishment of religion*”). Això era un model d’“estat secular”.

França, des de la revolució de 1789, també ha bastit un model d’“estat secular” (denominat “laic”), amb algunes variants durant la seva història, però molt paradigmàtic. Tanmateix el secularisme (la laïcitat) dels Estats Units d’Amèrica i el de França són diversos pels seus orígens i pels programes públics d’actuació.

França volia combatre principalment una Església (volia contenir l’accés de l’Església a l’administració i a l’espai públic), i va acabar conformant un estat que vol fer pedagogia, que vol ser constructiu d’una raó (alguns parlen de “teologia racional”) que es confronta amb la pretesa irracionalitat de les creences no immanents (a-científiques). Això plantejarà a la societat d’avui problemes de tolerància. Als Estats Units d’Amèrica a finals del segle XVIII, en canvi, les administracions públiques no volien combatre cap Església en particular, sinó governar amb neutralitat les diverses que hi existien (naturalment la majoria de matriu cristiana i amb poc espai pels no creients). Això només plantejarà qüestions de diàleg.

A Espanya, que el procés de secularització no ha estat lineal, es comprova comparant simplement la constitució de la segona república de 1931 (d’inspiració francesa i amb combat obert amb l’Església catòlica), el fosc període franquista i la Constitució espanyola de 1978.

Estat i societats seculares: el problema de la “postsecularitat”.

Els *estats* seculares han crescut amb les *societats* seculares. No obstant, les dinàmiques respectives d’aquestes dues instàncies (estat – societat) no han estat harmòniques. ¿Podem creure que el grau de secularització de la societat espanyola de 1978 era consistent amb el grau d’aconfessionalitat de la Constitució espanyola de 1978? I aquest model d’aconfessionalitat de l’estat, cristal·litzat fa gairebé quaranta anys ¿és consistent amb el grau de secularització de la societat espanyola d’avui? ¿Quines són les preguntes que actualment suscita la “cooperació” entre l’estat i l’Església catòlica i les altres confessions, en matèria d’ensenyament, en matèria de fiscalitat, en matèria d’espais públics per a l’exercici lliure de la religió, etc.?

Hi ha, però, avui un altre problema, potser més fonamental. Alguns sociòlegs i els pensadors avisats parlen del pas de la societat secular a la “postsecular”: una societat en la qual la presència de les religions, amb Déu o sense Déu, a l’espai públic és cada vegada més significativa. Sembla que es tracta d’un fet més qualitatiu que quantitatiu, motivat per l’aparent component religiós dels conflictes mundials, per la presència activa de les comunitats religioses en els debats urgents actuals (els de la bioètica, els de l’ecologia i el canvi climàtic, els de l’economia de mercat, els dels refugiats de tota mena, etc.) i per la barreja, accelerada per la globalització i les migracions, de creients d’arreu.

Si això és així, el problema al·ludit esdevé el de coordinar un estat, que necessàriament ha de ser laic, amb una societat que ha d’estar disposada a descobrir la riquesa i les dificultats de la diversitat. Una diversitat que, per a construir-nos, també ha d’acollir, en peu d’igualtat (perquè l’estat en això no ha de fer pedagogia) la “teologia racional”: una diversitat de creences (creients) i no creences (no creients). Aquest és el punt més complex i, d’altra banda, més enriquidor; perquè allò que posa el secularisme en més dificultats és l’expectativa que ciutadans seculares en la societat civil i en l’esfera pública hagin de confrontar-se a la mateixa altura amb conciutadans religiosos en qualitat de ciutadans religiosos (Habermas, 2015, 278).

Qüestions per a reflexionar

1. Consideres que el grau d’aconfessionalitat de la Constitució espanyola de 1978 és adequat avui?
2. Consideres que els catòlics sabem dialogar amb les altres confessions? I amb els no creients?
3. Consideres que hi ha problemes importants que depenen d’aquest diàleg? Quins?

Bibliografia

- Jürgen Habermas, *Mundo de la vida, política y religión*, Ed. Trotta, Madrid, 2015.
- Lluís Martínez Sistach, *Estat Laic i societat plurireligiosa*, Arquebisbat de Barcelona, Barcelona, 2015.
- Josep Otón, *El reencantament postmodern*, Editorial Cruïlla, Barcelona, 2012.
- Sebastià Taltavull, “La laïcitat ens apropa”, *La Vanguardia*, 15 de maig de 2016.
- Charles Taylor, *Encanto y desencantamiento. Secularidad y laicidad en Occidente*, Sal Terrae, Santander, 2015 (i més àmpliament a *La era secular*, Ed. GEDISA, Barcelona, 2014, 2 Toms).

Barcelona, Juny de 2016